

*Автор: методист Київського професійного ліцею транспорту
Тетяна САВЕНКОВА*

Сценарій ділової гри з академічної доброчесності для здобувачів освіти

Тема гри: "Чесність понад усе: створюємо доброчесну академічну спільноту"

Мета гри:

- Ознайомити здобувачів освіти із принципами академічної доброчесності.
- Розвинути розуміння наслідків порушення цих принципів.
- Навчити аналізувати та вирішувати етичні дилеми.

Етап 1: Вступ

Інструктаж здобувачів освіти:

- Викладач пояснює поняття академічної доброчесності (чесність, самостійність, відповідальність).
- Наводяться приклади порушень: плагіат, списування, фальсифікація даних.
- Здобувачів освіти ділять на групи по 4-5 осіб. Кожна група — «академічна спільнота» (наприклад, клас, проєктна група, студентський клуб).

Академічна доброчесність — це сукупність етичних принципів та визначених законом правил, якими мають керуватися учасники освітнього процесу під час навчання, викладання та провадження наукової (творчої) діяльності з метою забезпечення довіри до результатів навчання та/або наукових (творчих) досягнень.

Дотримання академічної доброчесності здобувачами освіти передбачає:

— самостійне виконання навчальних завдань, завдань поточного та підсумкового контролю результатів навчання (для осіб з особливими освітніми потребами ця вимога застосовується з урахуванням їхніх індивідуальних потреб і можливостей);

— посилення на джерела інформації у разі використання ідей, розробок, тверджень, відомостей;

— дотримання норм законодавства про авторське право і суміжні права;

— надання достовірної інформації про результати власної навчальної (наукової, творчої) діяльності, використанні методики досліджень і джерела інформації.

Порушенням академічної доброчесності вважається:

1) *академічний плагіат* – оприлюднення (частково або повністю) наукових (творчих) результатів, отриманих іншими особами, як результатів власного дослідження (творчості) та/або відтворення опублікованих текстів (оприлюднених творів мистецтва) інших авторів без зазначення авторства;

2) *самоплагіат* – оприлюднення (частково або повністю) власних раніше опублікованих наукових результатів як нових наукових результатів;

3) *фабрикація* – вигадкування даних чи фактів, що використовуються в освітньому процесі або наукових дослідженнях;

4) *фальсифікація* – свідомо зміна чи модифікація вже наявних даних, що стосуються освітнього процесу чи наукових досліджень;

5) *списування* – виконання письмових робіт із залученням зовнішніх джерел інформації, крім дозволених для використання, зокрема під час оцінювання результатів навчання;

6) *обман* – надання завідомо неправдивої інформації щодо власної освітньої (наукової, творчої) діяльності чи організації освітнього процесу; формами обману є, зокрема, академічний плагіат, самоплагіат, фабрикація, фальсифікація та списування;

7) *хабарництво* – надання (отримання) учасником освітнього процесу чи пропозиція щодо надання (отримання) коштів, майна, послуг, пільг чи будь-яких інших благ матеріального або нематеріального характеру з метою отримання неправомірної переваги в освітньому процесі;

8) *необ'єктивне оцінювання* – свідоме завищення або заниження оцінки результатів навчання здобувачів освіти;

9) *надання здобувачам освіти* під час проходження ними оцінювання результатів навчання допомоги чи створення перешкод, не передбачених умовами та/або процедурами проходження такого оцінювання;

10) *вплив у будь-якій формі* (прохання, умовляння, вказівка, погроза, примушування тощо) на педагогічного (науково-педагогічного) працівника з метою здійснення ним необ'єктивного оцінювання результатів навчання.

Етап 2: Ситуації для розв'язання

Кожна група отримує набір **кейсових ситуацій**, пов'язаних із порушеннями академічної доброчесності. Завдання групи — обговорити ситуацію, визначити, що саме було порушено, і запропонувати рішення.

Кейс 1: Списування під час тесту

Ситуація:

Олена готується до важливого тесту з математики, але в останній момент вирішує написати формули на маленькому аркуші паперу і сховати його в кишеню. Під час тесту вона використовує цю "шпаргалку". Викладач не помічає цього, і Олена отримує високу оцінку.

Питання для обговорення:

1. Чи порушила Олена правила академічної доброчесності?
2. Як її дії можуть вплинути на її навчання в майбутньому?
3. Що слід зробити викладачу, якщо він дізнається про списування?

Кейс 2: Плагіат у рефераті

Ситуація:

Петро отримав завдання написати реферат з історії. Він знайшов готовий текст в Інтернеті, трохи змінив формулювання в першому абзаці та подав його як власну роботу. Викладач перевіряє роботу і не одразу помічає плагіат.

Питання для обговорення:

1. Як викладач може виявити плагіат?
2. Чи зрозумів Петро, що його дії є порушенням?
3. Як уникати плагіату при написанні рефератів?

Кейс 3: Колективна змова під час контрольної

Ситуація:

Під час контрольної з фізики група здобувачів освіти домовилася ділитися відповідями через чат у телефоні. Одна з учениць, Аня, відмовилася брати участь у змові, але залишилася мовчазним свідком порушення.

Питання для обговорення:

1. Чи є мовчазна позиція Ані порушенням академічної доброчесності?
2. Як викладач може запобігти таким ситуаціям у майбутньому?
3. Що б ви зробили на місці Ані?

Кейс 4: Надмірна допомога з боку батьків

Ситуація:

Юрій отримав завдання підготувати творчу роботу для уроку літератури. Його батьки вирішили допомогти й фактично написали всю роботу замість нього. Юрій подав цю роботу, отримавши найвищий бал.

Питання для обговорення:

1. Чи вчинили батьки правильно?
2. Як така допомога впливає на розвиток здобувача освіти?
3. Що викладач має зробити, якщо помітить, що робота написана не самим здобувачем освіти?

Кейс 5: Використання AI для виконання завдання

Ситуація:

Марія використовує штучний інтелект (наприклад, ChatGPT) для написання есе. Вона копіює текст, створений AI, і подає його без змін. Її робота виглядає ідеально, але не має її власного внеску.

Питання для обговорення:

1. Чи є використання AI порушенням доброчесності?
2. Як слід правильно використовувати сучасні технології для навчання?

3. Які правила щодо використання АІ слід встановити у ліцеї?

Кейс 6: Виправдання через "всі так роблять"

Ситуація:

Під час обговорення етики здобувач освіти виправдовують списування і плагіат, пояснюючи це тим, що "всі так роблять".

Питання для обговорення:

1. Чому така позиція є небезпечною для академічного середовища?
2. Як можна змінити таке ставлення у здобувачів освіти?
3. Які наслідки можуть виникнути, якщо порушення правил стане нормою?

Етап 3: Рольова гра

Групи обирають представників, які беруть участь у *"академічному суді"*.

Викладач — модератор, а представники груп виступають як:

- **Звинувачення:** описують проблему та її вплив.
- **Захист:** пояснюють, чому була допущена помилка.
- **Судді (інші групи):** ухвалюють рішення та пропонують виправлення (наприклад, переписати роботу, провести обговорення в класі).

Ситуація 1: Плагіат у науковій роботі

Опис:

Андрій отримав завдання підготувати наукову роботу з біології. У пошуках матеріалів він знайшов у мережі реферат на схожу тему, скопіював його та подав як власну роботу. Учитель помітив це завдяки системі перевірки на плагіат.

Роль учасників суду:

- Андрій пояснює, що "не встиг підготувати роботу сам".
- Учитель свідчить про те, що у ліцеї раніше були нагадування про важливість академічної доброчесності.
- Одногрупники можуть висловити свої думки про вплив таких дій на репутацію ліцею.

Питання для суду:

1. Чи можна було уникнути такого порушення?
2. Яке покарання або заходи виправлення слід застосувати?
3. Як такі ситуації впливають на справедливість у навчанні?

Ситуація 2: Списування під час контрольної роботи

Опис:

На контрольній з математики Олена списувала відповіді у сусіда по парті — Миколи. Викладач помітив це і вирішив передати справу на розгляд учнівського суду.

Роль учасників суду:

- Олена каже, що списала лише кілька відповідей, тому що "завдання були занадто складними".
- Микола захищає себе, стверджуючи, що не допомагав навмисно, але не прикривав свої відповіді.
- Викладач описує важливість чесної оцінки знань.

Питання для суду:

1. Чи несе відповідальність Микола за те, що Олена змогла списати?
2. Чи має значення мотив Олени?
3. Як справедливо оцінити роботу Олени після виявлення списування?

Ситуація 3: Фальсифікація результатів експерименту

Опис:

Максим проводив лабораторну роботу з хімії. Він не зміг отримати правильний результат і вирішив "підкорегувати" дані у звіті, щоб вони виглядали правдоподібно. Викладач помітив це, порівнявши його роботу з іншими.

Роль учасників суду:

- Максим виправдовується, що "зробив це, бо інші здобувачі освіти також отримували схожі результати".
- Викладач пояснює, чому точність у лабораторних роботах є критично важливою.
- Інші здобувачі освіти можуть обговорити, як це впливає на групову роботу та сприйняття науки.

Питання для суду:

1. Чи є виправданням те, що Максим хотів "підпасувати" вигляд своїх даних?
2. Які наслідки фальсифікації можуть бути у реальних наукових дослідженнях?
3. Як запобігти таким випадкам у майбутньому?

Ситуація 4: Використання заборонених джерел

Опис:

Під час іспиту з англійської мови Артем використовував перекладач на телефоні для перекладу тексту. Викладач помітив, як він постійно дивився у телефон, і забрав гаджет для перевірки. Виявилося, що Артем переклав більше половини завдання.

Роль учасників суду:

- Артем пояснює, що "телефон був єдиним виходом, бо забув кілька важливих правил".
- Викладач нагадує, що телефони на іспитах заборонені, а це — порушення правил.
- Інші здобувачі освіти обговорюють, як це вплинуло на їхню мотивацію чесно відповідати.

Питання для суду:

1. Як можна уникнути таких порушень під час іспитів?
2. Чи є справедливим анулювати результат Артема за це порушення?

3. Які додаткові заходи можна запровадити, щоб уникнути подібних ситуацій?

Ситуація 5: Надмірна допомога в командній роботі

Опис:

Група з трьох здобувачів освіти отримала завдання створити презентацію. Анна зробила майже всю роботу самостійно, тому що інші учасники групи не проявляли активності. На захисті проекту всі учасники отримали однакові високі оцінки, але Анна відчуває несправедливість.

Роль учасників суду:

- Анна пояснює, що "виконувала роботу, щоб врятувати проект".
- Інші учасники команди виправдовуються, що "Анна сама захотіла зробити більшу частину роботи".
- Викладач висловлює думку про важливість командної роботи.

Питання для суду:

1. Чи є порушенням академічної доброчесності прийняття високих оцінок без внеску в роботу?
2. Як оцінювати індивідуальний внесок у командних проектах?
3. Які механізми можна запровадити, щоб уникнути таких ситуацій?

Етап 4: Рефлексія та підсумок

Запитання для обговорення:

- Що було найважчим у вирішенні ситуацій?
- Як можна запобігати подібним випадкам у реальному житті?
- Що нового ви дізналися про академічну доброчесність?

Результат за бажанням:

- Кожна група розробляє *Кодекс доброчесності* свого класу — короткий перелік правил (5-7 пунктів).